

Nr 288.

Av herrar **Bengtsson** och **Frändén**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en arbetarsmåbrukslånefond m. m.

I propositionen nr 181 har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att upptaga en ny form av statsunderstödd egnahemslåneverksamhet, s. k. *arbetarsmåbruksverksamhet*, och att för ändamålet upplägga en ny lånefond, benämnd *arbetarsmåbrukslånefonden*, ur vilken lån på ansökan må beviljas landskommunerna att av dem utlämnas till skogsarbetare och med dem likställda för att sätta dem i tillfälle att å egna småbrukslägenheter idka jordbruk vid sidan av annan förvärvsverksamhet. Propositionen bygger i allt väsentligt på av särskilda sakkunniga, den s. k. sociala jordutredningen, avgivet betänkande och går i sina huvuddrag ut på att lån för angivet ändamål skall kunna tilldelas sökande, vilken icke uppfyller de ekonomiska förutsättningarna för erhållande av egnahemslån; att å sålunda beviljat lån ränta icke skall erläggas, samt att låneförmedlingen skall, under egnahemsstyrelsens överinseende, handhavas av visst kommunalt organ, arbetarsmåbruksnämnden eller, mera undantagsvis, kommunalnämnden, väsentligen på kommunens ekonomiska risk och ansvar. Lån skall kunna utgå med högst 6,000 kronor — de sakkunniga hade föreslagit högst 4,000 kronor — och uppdelas på en stående del, motsvarande kostnaden för själva jordförvärvet och, i förekommande fall, viss odlingskostnad, dock högst en tredjedel av hela lånet, samt en amorteringsdel, den senare avsedd att inbetalas under 30 år med de 5 första åren amorteringsfria. Beträffande den stående delen skall återbetalning icke ifrågakomma med mindre låntagaren icke fullgör åtagna förpliktelser eller lägenheten genom köp eller annat fång övergår till person som icke uppfyller förutsättningarna för erhållande av arbetarsmåbrukslån.

Mot det *sociala syftet* med den föreslagna anordningen — att öka vissa arbetargrupperns bofasthet och göra dem delaktiga av den sociala trygghet, som härmed följer — finnes från vår sida ingenting att invända, helst som det synes oss utgöra allenast en utvidgad tillämpning av den bärande tanken i den nuvarande egnahemsrörelsen. Redan nu är det långtifrån sällsynt, att egna hem av den storleksordning, som här är i fråga, bildas med hjälp av egnahemslån. Av stort intresse är vad egnahemsnämnden i Västerbotten i det avseendet har att andraga. Samtliga egnahemsbelånade fastigheter inom länets skogsbygd, där framför allt de arbetare finnas, som det nu föreliggande förslaget avser att gagna, utgöras, säger egnahemsnämnden, av s. k. ofullständiga jordbruk med i allmänhet mycket ringa åkerareal. Egnahemslåntagarna här äro även i stor ut-

sträckning beroende av s. k. förtjänstarbete utom fastigheten. Liknande uttalanden förekomma i andra yttranden över förslaget; bland annat framhåller egnahemsnämnden inom Älvsborgs läns södra hushållningssällskap, att en väsentlig del av de egna hem, som av nämnden belånats, utgöres av arbetarsmåbruk av den storlek sociala jordutredningen och Kungl. Maj:t avse.

Ligger den av Kungl. Maj:t föreslagna verksamheten sålunda fullt i linje med den verksamhet, som sedan lång tid tillbaka bedrivs av de statliga och lokala egnahemsorganen, så finnes enligt vår mening ingen anledning att motsätta sig densamma, förutsatt att den kommer att handhavas med nödig varsamhet och omsikt och begränsas till orter, där något så när trygga arbetstillfällen kunna påräknas vid sidan om det egna småbruket. Å andra sidan saknar man under nu angivna förutsättningar anledning att för den nya och vidgade verksamheten tillgripa former, som alltför mycket skilja sig från de hittills i stort sett framgångsrikt tillämpade egnahemslåneformerna. Enklast och på samma gång säkrast låte sig syftet med arbetarsmåbruksrörelsen utan tvivel förverkliga inom den nuvarande egnahemsverksamhetens ram. Att härför improvisera nya organ vid sidan av de bestående egnahemsorganen lär icke vara erforderligt, ej heller ändamålsenligt och kan svårligen förenas med de rationaliseringssträvanden som göra sig gällande inom andra områden för den offentliga verksamheten. I det avseendet hava av de i ämnet hörda myndigheterna, och särskilt av hushållningssällskapens egnahemslånenämnder, erinringar framställts mot sakkunnigförslaget, vilka enligt vår mening icke tillbörligt beaktas vid den slutliga utformningen av regeringsförslaget.

Enligt jordutredningens av Kungl. Maj:t upptagna förslag skall verksamheten inom kommunerna handhavas av en för ändamålet särskilt tillsatt nämnd, arbetarsmåbruksnämnd, om tre ledamöter, eller, där verksamheten förväntas bliva av mindre omfattning, av kommunalnämnden. Departementschefen medger, att egnahemsnämnderna med hänsyn till rutin och erfarenhet äga vissa företräden såsom låneförmedlande organ framför kommunalnämnderna eller andra, för ändamålet särskilt inrättade kommunala organ. Då han icke desto mindre ger företräde åt dessa senare, beror det på att rörelsens framgångsrika bedrivande synes honom förutsätta en kraftigare direkt medverkan från kommunernas sida. Hur värdefull denna kommunernas direkta medverkan än må vara, där den uppbäres av sinne för det ekonomiskt och praktiskt genomförbara, kan man å andra sidan icke alldeles bortse från risken, att det för småbruksnämnden i en av arbetslöhet svårt hemsökt kommun *kan* bliva en frestelse att för den omedelbara fördelen från arbetslöshetssynpunkt av att ett stort antal arbetarsmåbruk kommer till stånd inom kommunen bortse från förutsättningen för dessa hems framtida bestånd, nämligen att något så när trygga arbetstillfällen skola vara att tillgå på orten. På det sättet kunna stat och kommun komma att iklädas betydande förlustrisker utan motsva-

rande gagn för den sak man vill främja. Förlust, som uppkommer under de amorteringsfria 5 första åren, skall enligt förslaget helt bäras av kommunen och förlust, som därefter uppstår, till en fjärdedel av kommunen och till tre fjärdedelar av staten. — Största avseende synes oss i detta sammanhang böra fästas vid det utlåtande som styrelsen för *landskommunernas förbund* avgivit. Styrelsen avstyrker förslaget att låta kommunerna uppträda som låneförmedlare under hänvisning till att låneförmedling i allmänhet är en vanskelig sak och att det kan starkt ifrågasättas, med hänsyn till de förpliktelser kommunerna stå i till sina medlemmar, om de tillika böra utöva dylik låneförmedlande verksamhet.

I likhet med landskommunernas förbund och åtskilliga av de i ämnet hörda myndigheterna hålla vi före att *arbetarsmåbrukslåneverksamheten* bör anförtrös åt *egnahemsnämnderna*. Dessa besitta, i motsats till de kommunala myndigheterna, en samlad fond av erfarenhet på här ifrågavarande område. Deras sammansättning garanterar största möjliga objektivitet och enhetlighet vid prövningen av föreliggande ansökningar; det nära samarbete, som äger rum mellan nämnden och de lokala organen, borgar för att även ortssynpunktene bliva behörigen tillgodosedda. De ökade kostnader, som härigenom kunna uppkomma för staten, uppvägas helt visst av de sakliga fördelarna av en sådan anordning. En omläggning av själva organisationen, så att arbetarsmåbruksverksamheten i stället kommer att utövas genom egnahemsnämnderna, nödvändiggör en omformulering av kungörelseförslagets bestämmelser, så att dessa komma att närmare ansluta sig till de för egnahemsverksamheten gällande.

I avseende å *lånevillkoren* skilja sig de nu föreslagna lånen från egnahemslånen framför allt därutinnan, att för arbetarsmåbrukslånen *fullständig räntefrihet skall åtnjutas*. Jämväl häremot hava mycket vägande invändningar gjorts av flera låneförmedlare, vilka särskilt framhållit att räntefriheten för arbetarsmåbrukslånen måste anses innebära en orättvisa mot egnahemslåntagarna och en fara för egnahemslånerörelsen. Det skulle också, så vitt vi kunna finna, leda till vittutseende ekonomiska konsekvenser, därest staten i sin mycket omfattande utlåning för olika ändamål skulle börja tillämpa dylika grundsatser. Principiellt sett innebär den föreslagna räntefriheten en utbyggnad av den rena understödsverksamheten, och det lär bli svårt att frångå den av egnahemsnämnderna påvisade konsekvensen, att räntefriheten av ekonomiskt beträngda egnahemslåntagare kommer att betraktas som en förmån, vilken de äro lika berättigade att få del av som de nytillträdande låntagarna på arbetarsmåbruken, helst skillnaden i ekonomiskt hänseende mellan de båda kategorierna låntagare i många fall torde vara liten eller ingen.

Av principiella skäl och icke mindre av hänsyn till nu antydda konsekvenser finna vi påkallat, att även här ifrågavarande lån löpa med viss ränta. De särskilda lättnader som staten av sociala skäl anses böra bevilja denna grupp av låntagare på grund av deras medellöshet böra lämnas

under andra, principiellt mera oantastliga former. I likhet med åtskilliga låneförmedlare, som yttrat sig över sakkunnigförslaget, anse vi det vara att föredraga, att utöver själva småbrukslånet s. k. *premielån* beviljas låntagaren för hemmets iordningställande. För det allmänna innebär detta den fördelen, att någon ny princip icke införes, då denna anordning sedan länge tillämpas inom egnahemsverksamheten, och för låntagaren, att hans skuldsättning för det egna hemmet kan väsentligt begränsas. Premielån bör kunna utgå till bestridande av kostnader för nyodlings-, grundförbättrings- och nybyggnadsföretag och synes oss kunna fastställas till 40 procent av den beräknade kostnaden för material och arbete, dock högst till 2,000 kronor. Beträffande här avsedda premielåns utbetalning m. m. böra i övrigt gälla de villkor, som angivas i kungl. kungörelsen nr 217 §§ 20—25 och nr 218 §§ 16—21.

I likhet med departementschefen anse vi, att ett arbetarsmåbruk av den storleksordning, som här avses, bör kunna iordningställas för en kostnad, icke överstigande 6,000 kronor. Beviljas, såsom här föreslagits, premielån å upptill 2,000 kronor, behöver själva lånebeloppet således icke i något fall överstiga 4,000 kronor. Då här avsedda låntagare förutsättas vara medellösa eller mindre bemedlade, torde det vara försvarligt, om lånebeloppet under de fem första åren lämnas räntefritt. Därefter bör, av skäl som förut framhållits, lånet löpa med ränta, som i avvaktan på revision av räntesatserna för egnahemslånen torde kunna fastställas till 3.6 procent. Med avseende å återbetalningen torde arbetarsmåbrukslånen i likhet med egnahemslånen böra uppdelas på en amorteringsdel, motsvarande $\frac{2}{5}$, och en stående del, motsvarande $\frac{3}{5}$ av det totala lånebeloppet. Å amorteringsdelen bör fr. o. m. sjätte året erläggas en annuitet av 5 procent, varav förslagsvis 1.4 procent amortering och 3.6 procent ränta. Å stående delen utgöres endast ränta.

De årliga avgifterna för ett lån av ovan angivna storlek skulle alltså under amorteringstiden ställa sig sålunda:

5 procent å 1,600 kronor = 80:—

3.6 procent å 2,400 kronor = 86:40, eller tillsammans 166 kronor 40 öre, vilken årsavgift skulle utgå under 36 år, då låneskulden nedbringats till 2,400 kronor. Enär fastigheten efter denna tid bör äga åtminstone samma värde som vid lånetidens början, torde det icke möta svårigheter att med tillhjälp av hypotekslån eller sparbankslån utlösa återstående statslåne-medel.

De ändrade grunder för finansieringen av arbetarsmåbruksbildandet, som här skisserats, föranleda i sin tur vissa jämkningar i den av Kungl. Maj:t föreslagna medelsanvisningen. Den mest rationella anordningen vore utan tvivel, om egnahemslånefonden och premielåneanslaget helt enkelt förstärktes med de belopp, som behöva ifrågakomma för den vidgade verksamheten. Då detta av anslagstekniska och formella skäl icke lärers låta sig göra, åtminstone icke vid innevarande års riksdag, anse vi att

medelsanvisningen bör uppdelas med 2,000,000 kronor på den av Kungl. Maj:t föreslagna lånefonden och 800,000 kronor i form av ett extra reservationsanslag till premielån för arbetarsmåbrukslåntagare.

Det ekonomiska ansvaret för lånerörelsen torde emellan staten och låneförmedlarna böra fördelas på sätt departementschefen föreslagit.

I övrigt förutsätta vi, att för egnahemslåneverksamheten gällande grunder skola i tillämpliga delar lända till efterrättelse samt att vederbörande utskott vid bifall till motionen ville utforma erforderliga bestämmelser härutinnan.

Under återopande av vad sålunda anförts få vi alltså hemställa,

att riksdagen, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 181 och med bifall till i propositionen framställt förslag angående inrättande av en arbetarsmåbrukslånefond, måtte för den med fonden avsedda verksamheten fastställa följande ändrade grunder:

1) att verksamheten skall handhavas av de befintliga egnahemsorganen under överinseende av statens egnahemsstyrelse;

2) att det belopp som av låneförmedlare må beviljas i arbetarsmåbrukslån må utgöra högst 4,000 kronor;

3) att härutöver premielån utan återbetalningsskyldighet må kunna tilldelas arbetarsmåbrukslåntagare för nyodlings-, grundförbättrings- och nybyggnadsföretag med belopp motsvarande högst 40 procent av material- och arbetskostnader, dock i intet fall med mer än 2,000 kronor;

4) att arbetarsmåbrukslån må vara räntefritt under de fem första åren och därefter löpa med en ränta av 3.6 procent samt med avseende å återbetalningen delas i en amorteringsdel, motsvarande $\frac{2}{3}$, och en stående del, motsvarande $\frac{1}{3}$ av lånebeloppet, med en årlig annuitet å amorteringsdelen av 5 procent; samt

att riksdagen vid bifall härtill ville anvisa *dels* såsom kapital för arbetarsmåbrukslånefonden för budgetåret 1933/1934 under Utgifter för kapitalökning, Fonden för förslag till statsverket, ett reservationsanslag av 2,000,000 kronor, *dels ock* till utlämnande av premielån åt arbetarsmåbrukslåntagare för samma budgetår ett extra reservationsanslag av 800,000 kronor.

Stockholm den 17 mars 1933.

Carl Bengtsson.

A. O. Frändén.

